КОРЕНИ АМЕРИЧКОГ „МЕСИЈАНИЗМА” И БУДУЋНОСТ УНИПОЛАРНОГ СВЕТА

Разорни мехур од сапунице

И према поновљеним сондажама јавног мнења, преко 60 одсто европског становништва оштро критикује понашање САД, али европски политичари оглушују се о мишљење огромне већине сопствених бирача. Драматични раскид између политичке класе и народа може се објаснити само овако: политичари избегавају да стану уз народ, праве се да не знају шта он мисли, јер се боје да налете на некога ко их држи у шаци. На некога коме су продали своју каријеру исвоју душу

Пише: Пјеро Села

За време дугих припрема за напад на Ирак незадрживо је експлодирало антиамеричко расположење. Углавном, као што је било и логично, у арапско-исламском свету, пошто се још једном нашао на мети оног га што Американци називају Западом.

Занимљиво је размотрити корене тог антиамериканизма. Поред уопштеног католичког пацифизма који се, због свог екуменског карактера, противи било каквом рату,

знаčајну улоčгу су имали ставови „левице”. У њима још живи она одčбојност коčју су партизани Соčвјетčског Саčвеčза имали у послератном периоду према другој велесили, САД, сматраној за главčну препреку „ширењу клаčсне револуције”, „коčначčној победи пролетаријата”.

Комунисти су до те мере били занети тим њиховим идеологизованим ту-ма-че-њем ствари да нису ни приметили да хладни рат није нимало на-чео солидне геополитичке разлоге за савезништ-во између Америке и Русије из периода 1941–1945. године. Нису приметили да је оно што је било описано као борба за сло-бо-ду и против фашизма био, у ствари, је-дан од најциничнијих освајачких ратова свих времена. Наравно, наште-ту Европе ко-ја је прво подељена, затим окупирана преко војних структ-ура НА-ТО-а и Варшавског пак-та, створених од стране Вашингтона и Мо-скве.

Дуг и међусобно пло-дан заједнички живот либерал-капитализма и со-вјет-изма во-ђен је заједничким циљевима (довољно је подсетити на рађање Израела и на до-га-ђа-је у Мађарској 1956), све до смрти комунистичке утопије урушавањем.

ЕВРОПСКИ ГЕОПОЛИТИЧКИ ИНТЕРЕС

У антиамериканизму је зна-чај-на и ком-по-нен-та, заправо, националне левице. Ипак, ов-де треба уочити да за потпуни попис антиамериканаца не-до-ста-је још велики део. Они који одбијају америчко приближавање, ка-ко у те-ма-ма социјалне та-ко и међународне политике, нису „са-мо пацифисти, бивши комунисти или национални левичари”. За критику америчких ста-во-ва и унутрашње супротст-ављање де-ло-ва-њу оних на власти који се по-на-ша-ју поданички према САД, у ствари, довољна је једноставна жеља да се заш-тите европски геополитички интереси, те воља да се из-бегне америчко кон-тролисање и оверавање све-га.

То су разл-ози због којих се на политику САД гле-да са неповерењем у већинским (и све већим) деловима јав-ног мне-ња. Али, ако је тач-но да се де-ло-ва-ње САД по-ка-зу-је непомирљивим са поимањем све-та заснованим на по-што-ва-њу легалит-ета и не-ме-ша-ња у ту-ђе ствари, он-да не-ма ни сврхе да се говори о „антиамеричком расположењу". Међутим, може се са више прецизн-ости и реализма говорити о европском по-но-су који није спреман да бу-де гажен, о кон-тиненту који жели, ради будућности, да одвоји сво-ју одговорност према другим народима од америчке одговорности.

Ето за-што ће за пронационално оријентисане социјалисте, као и за социјално оријентисане десничаре, ка-да бу-ду сматрали да је време да стварно изађу на терен, бити онолико лак-ше да добију подршк-у колико се бу-ду ма-ње носталгично држали историјски и политички датираних аргумената, не-ко-ме можда драгих, али аргумената и да-ту-ма који су да-нас фа-тал-но ван игре. За постављена еко-ном-ска, социјална и међународнополитичка питања сва-ка-ко ће морати да се да-ју решења са *националним* и
социјалним
пе-ча-том, делотворне алтернативе за све оно што желе САД, решења ко-ја карак-терише европски приступ, да-кле решења ко-ја мо-гу да прибаве подршк-у великих народних ма-са.

Изгледа невероватно, али, упркос постојећем простору и очигледној неопходности, не-ма да-нас ниједног политичког су-бјек-та који је у ста-њу да подигне ту за-ста-ву, спо-соб-ног да се доиста суочи са питањем од-но-са Европе и САД, износећи све последице на пла-ну савезништ-ва и међународних, политичких и трговинских од-но-са.

Ради припреме пу-та та-квом су-бјек-ту потребно је имати на уму све елементе америчке стратегије усмерене ка „но-вој Европи", али, са друге стране, и политичке и културне узроке дуготрајног „колаборационизма са окупатором", по-себ-но структ-уралну не-спо-соб-ност политичких партија да се отворе ка том учешћу, да бу-ду тумачи осећања народа.

ПРОЈЕКАТ ЕВРО-ИСЛАМСКОГ СУ□КО□БА

Најпре треба уочити да су унилатерализам Американаца и њихово са-мо-стал-но де-ло-ва-ње, без обазирања на УН и европске савезнике, изазивали противљења по-чев од рушења Берлинског зида. Управо ка-да су крах комунизма и урушавање Варшавског пак-та створили логичне претп-оставке и за не-ста-нак НА-ТО-а, јед-не одбрамбене структ-уре са очигледном бе-скорисношћу за Европу, САД су одлучиле да се боре свим средствима да одрже алијансу. Штавише, хтели су да је ревитализују, али усмеравајући је ка ју-гу и истоку, против арапског све-та и Русије. Та америчка оријентација је узрок неизлечивог напрснућа у односима са Европом. Наиме, арапски свет је непријатељ Израела и САД, а не Европе, ко-ја не-ма никакав страте-шк-и или трговински интерес да кида од-но-се са исламом са-мо да би подржала бесмислене и анахроне тежње Израела. О европским односима са Русијом да и не говоримо.

Ипак, ја-сно је да је Европа била неспремна пред тим великим променама. Није била спремна да се суочи са теш-ким одговорностима ко-је би подразумевала по-нов-на глав-на уло-га. Политичка и вој-на интеграција су тек на по-чет-ку. „Европски лидери" су за-те-че-не осо-бе ко-је су од-га-ја-не у ду-ху Јал-те. Због то-га је Америка сте-кла предност. Ње-на вој-на моћ, али пре све-га по-се-до-ва-ње инструмената ма-сов-не комуникације, ко-је скоро пот-пу-но кон-тролишу проамерички лобији, дозволили су САД да не-сме-та-но де-лу-ју: да на исто-ку подстичу постко-мунистичка превирања и националне сукобе, да их прилагоде својим нафтним интересима, да на Бал-ка-ну под-стак-ну прво тероризам ОВК-а на Ко-со-ву, затим НА-ТО на-пад на Србију, да програмирају агресије на Авганистан и Ирак.

У тој нестабилној атмосфери профитирао је Израел, добијајући зе-ле-но све-тло и нови простор за репресију над интифадом. За то време штам-па на За-па-ду, ве-за-на за одговарајуће лобије, није пропушт-ала прилику да криминализује палестински народ као терористички (иако је реч о народу који је, у ствари, већ деценијама лишен основних грађанских права).

ЗНАЦИ ПРЕОКРЕТА

Ипак, не-ке но-ве чињенице уливају на-ду: стварање, у Европи, Међународног кривичног су-да који полаже право да суди и о по-на-ша-њу америчких војника, потписивање Споразума у Kjo-ту, који настоји да прикочи помахниталост потрошачког друш-тва, са-да већ стал-не трговачке расправе између Европе и САД, све кон-кретније намере да се створе заједничка европска спољна политика и одбрана.

Али, и догађаји који не-ма-ју политичку вредност мо-гу да се претворе у разлоге су-ко-ба. На пример, упа-ла плућа код пилића ко-ја је заразила перјаре у Тек-са-су и ко-ја је потом приморала Европу, али и Мексико и Русију да бл-окирају увоз ко-ко-ша-ка, пилића и ја-ја из САД. (Ме-со америчких коко-шки већ је било забрањено у Европи, по-што системи кла-ња у САД предвиђају третман са хлором и другим хемијским суп-стан-ца-ма, као и зрачење).

Све су то но-ве чињенице ко-је не да-ју мира Америци и она љутито планира кон-трапотез-е. Треба из-бацити из игре европски сан о јединству и снази. И од-мах следи бесни на-пад на Унију, на француско-не-мач-ку осовину, на-пад који иде преко Аснарових и Берлусконијевих амбиција и слабост-и, преко земаља бившег Варшавског пак-та, ко-је је пе-де-сет година комунизма ослабило, па су за-то подложне економским уце-на-ма, као и преко Турске.

У тим оквирима долази до ширења НА-ТО-а на исто-к, са наградном по-ну-дом да се у тим земљама ус-по-ста-ве вој-не ба-зе, али у игри је и ула-зак Турске у ЕУ. То ће омогућити да се отворе нови проблеми којима ће бити исцрпљивана Европа: „људска права", Курди, слу-чај Кипра, инфлација, миграциони токови, религиозни проблем. Штавише, Турска би у Унији мо-гла да створи преседан у корист ула-ска Израела и да до-ве-де Европу, у том слу-ча-ју, у отворени рат против исламског све-та.

Али, Американци су се, на многим тач-ка-ма, сасвим сигурно прерачунали. На пример, послератно ста-ње у Ираку је катастрофално по њих. Ова-ко то ста-ње ком-ентарише политиколог Вилијам Кристол: „Ако изг-убимо, нећемо оставити иза нас пла-ве шле-мо-ве, већ ха-ос и ек-стремизам, сигурно прибежиш-те за терористе, али, пре све-га, цели свет ће приметити америчку сла-бост".

Ме-ђу узроцима извесног америчког краха, није од другоразредног зна-ча-ја физиолошка не-спо-соб-ност грингоса да сиђу са пиједестала и да створе пристојне ху-ма-не од-но-се са „другима". Американац је „метаполитички" убе-ђен да су ње-га и ње-го-во друш-тво створили „библијски списи" и да је то разлог што ње-го-ва „те-ократс-ка демократија" мора да се беспоговорно прихвати као образац свет-ског живота. Ко та-ко не мисли припада нижој врсти, па мора да се преваспита.

По-на-ша-ње америчких војника према „ослобођеним" народима увек је било у скла-ду са овим. Та-ко је било и у Италији по-сле Другог свет-ског рата. (О томе видети, поред осталог: Филип Ка-пе-ла-но, у: *Вој-на историја*, бр. 126, март 2004.) Спо-зна-ја о та-квом менталит-ету помаже да се објасни истребљење црвенокожаца, институ-т ропства, презир према латиноамеричким народима. Али, то олак-ша-ва да се разуме и нео-сно-ва-на бруталност, по-ме-ша-на са охолошћу и расизмом, са чиме да-нас мора да рачуна становништв-о Авганистана и Ирака. Ни слике америчких војника који рафалима довршавају рањенике нису изазвале стварне дубље реакције у Америци.

ФИНАНСИЈСКО ТЕТУРАЊЕ „ИМПЕРИЈЕ"

САД, то се одавно не може крити, имају и велике еко-ном-ске теш-коће. Насупрот оно-ме што се десило у првом рату у Голф-ском заливу, да-нас не-ма савезника са којима се мо-гу поделити огромни војни трошк-ови. Овај пут су Саудијци, Ја-пан и Европа са-мо гледаоци. Америка шкрипи и у структ-ури, јер ње-на индустрија није више кон-курентна. За-то је спољно задужење измакло кон-троли и прешло 3.000 милијарди долара са тенденцијом погоршања. Од тих 3.000 милијарди, чак 521 милијарда се односи са-мо на прошлу годину, а на листу америчких поверилаца силовито је ушла и Кина. Та придошлица – и она у 2003 – остварила је комерцијалну ак-тиву у од-но-су на САД од 126 милијарди долара, што је за 25 од-сто више не-го у 2002. години.

Пасива у америчкој трговинској размени по-пе-ла се за 17 од-сто у од-но-су на претходну годину, а раст је евидентиран и у децембру 2003 (42,5 милијарди у од-но-су на 38,4 у новембру). Све то упркос осет-ном па-ду вредности америчке мо-не-те, што је

на-го-ве-шта-ва-ло обрнути ефе-кат. Неумољиво се повећава увоз, а сма-њу-је из-воз. Расте и федерални дефицит. Војни трошак се увећао за 127 милијарди, од-но-сно за 124 од-сто, у од-но-су на 2001. годину. И то, обратите пажњу, не рачунајући експедиције у Авганистану и Ираку, што је око 100 милијарди долара трошк-ова годишње. То је кон-текст у ко-јем очекивања Американаца у по-гле-ду будућности привреде мо-гу бити са-мо песимистичка. Са 100 индексних по-е-на у јануару 2004. па-ло се на потоњих 88. Економиста Вилијам Хју-тон пише у листу *The Na-tion*: „Задуживање према остат-ку све-та удвостручиће се за наредних 5-7 година, доводећи САД у категорију ба-на-на република. Странци више неће прихватати долар и куповаће алтернативну мо-не-ту, од-но-сно евро. Долар ће пасти и ка-ма-те ће скочити до не-ба."

Уоста-лом, пад долара већ је прекинуо магични до-ток европског нов-ца у Вол Стрит, од-но-сно флукс који је задњих година спашавао Америку од банкротс-тва! Ни централне европске бан-ке не-ма-ју више поверења у зе-ле-ну новчаницу и осло-ба-ђа-ју их се. Од ју-ла 2001. до фебруара 2004, резерве европских ба-на-ка у америчкој валути (долари и облигације америчког трезора) пале су са 270 на 170 милијарди. И док је америчка мо-не-та изг-убила, за две године, 45 од-сто сво-је вредности, евросистем наставља да продаје доларе (3,1 милијарда са-мо у првој половини фебруара 2004).

НОВЧАНИК И БЕЗБЕДНОСТ

Сви ти подаци, ап-со-лут-но у скла-ду са оним што смо прогнозирали да-ле-ког ма-ја 2001. године (часопис *l'Uomo li-be-ro*, бр. 51, „Европа у омчи долара и ње-го-ве демократије"), од-но-сно пре на-па-да на ку-ле, што се да-нас представља као до-га-ђај који је узрок америчке кризе, по-ка-зу-ју колико су неискрени неки европски новинари ка-да говоре о „америчком опоравку", па чак и о зависности Европе од тог фан-том-ског опоравка.

За-то, не треба се чудити што је Америка принуђена да тражи олакш-ице од УН, али не треба се чудити ни што ОУН, по-сле шамарчина ко-је је добила, није по-ка-за-ла никакву

намеру да вади ке-сте-ње из ватре за рачун САД. Што се тиче источних земаља, флерт са Америком је био, по свој прилици, крат-к-отрајан. Наиме, те државе трпе, као што се мо-гло предвидети, пресију еко-ном-ске помоћи из Брисела. „Није могуће" – опо-ме-нуо их је Проди – „да се брига о свом новчанику повери Европи, а о без-бедности Америци."

У међувремену, напредује француско-немачки и белгијски пројекат заједничке европске одбране. Не противе му се чак ни Енглези. Истовремено, ко-ман-до-ва-ње сна-га-ма у Босни прелази са НА-ТО-а на Европску Унију. У ју-ну 2003. године, Европска Унија је упутила војни кон-тигент у Кон-го, без икаквог уплитања САД и НА-ТО-а. Носиоци операције су, гле слу-ча-ја, баш Француска и Не-мач-ка, „бунтовници" у од-но-су на ирачку авантуру.

О списку земаља „оло-ша" више се не говори. Дијалог са Северном Корејом предодређен је да се настави под покровитељством Кине. Иран, по-што је одбацио америчке оптужбе и претње, преговара са француским и немачким министрима спољних по-сло-ва о нуклеарним инспекцијама. Русија упозорава САД да ће брзо морати да укло-не сво-је ба-зе из Централне Азије и најављује могућност – ужасна претња за Американце – да продаје наф-ту обрачунавајући ње-ну це-ну у еврима уме-сто у доларима.

Француска је, приликом не-дав-не кризе, по-сла-ла трупе на Хаити, отворено презирући Монроову докт-рину, ко-ја намеће Европљанима оба-ве-зу да се не ба-ве америчким кон-тинентом. Буш се помирио са неиз-бежним и честитао је Шираку на „сарадњи".

ЕВРОПСКИ ПОЛИТИЧКИ ФА-УСТ

Приклонити се за-пад-ној политици и западним интересима, бити на америчким и израелским доручцима, може несумњиво да до-не-се не-ке предности, али то одав-но није сигуран по-сао.

За-сно-ва-ност и раширеност ових наших размишљања потврђена је не-дав-ном но-вом детаљном сондажом урађеном за рачун ЕУ. Постављено је неиз-бежно питање о евроамеричким односима и добијен одговор који се не може прећутати. Али, ка-ко то да се европски политичари, ако је већ преко 60 од-сто европског становништв-а упутило ошт-ре критике на по-на-ша-ње САД, оглу-шу-ју о мишљење огромне већине сопствених бирача?

Очигледно, они себи не мо-гу да до-зво-ле тај лук-суз на дужи рок.

За-то је неиз-бежна кон-статација о драматичном раскиду између политичке кла-се и народа. Тај раскид има са-мо је-дан разлог: политичари из-бегавају да ста-ну уз народ, праве се да не зна-ју шта он мисли, јер се бо-је да на-ле-те на не-ко-га ко их држи у шаци. На не-ко-га ко-ме су продали сво-ју каријеру и ду-шу. **<**

(Септембар 2005)